

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัย เรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ในอำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี” เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ในอำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี 2) เปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ในอำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี ตามตัวแปรปัจจัยส่วนบุคคลของพระสงฆ์ 3) เปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ในอำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี ตามตัวแปรปัจจัยส่วนบุคคลของประชาชน และ 4) ศึกษาความคิดเห็นเพิ่มเติมและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในอำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์ที่จำพรรษาอยู่ในวัดต่าง ๆ ใน 9 ตำบลของอำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน 267 รูป และกลุ่มตัวอย่างประชาชนที่มีภูมิลำเนาในอำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน 384 คน เครื่องมือวิจัย คือ แบบสอบถาม ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าที และค่าเอฟ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล สามารถสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และให้ข้อเสนอแนะได้ ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ในอำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี” สรุปได้ดังนี้

1. บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในอำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ พบว่า โดยภาพรวม พระสงฆ์มีบทบาทอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ก็พบว่า พระสงฆ์มีบทบาททั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก เช่นเดียวกัน โดยมีค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้แก่ ด้านการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม ด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมไทย ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และด้านการส่งเสริมการศึกษา

2. บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในอำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสามารถสรุปผลได้ดังนี้

2.1 ด้านการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม พบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อก็พบว่า อยู่ในระดับมากทั้ง 10 ข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อที่ 5 จัดให้มีการอบรมเยาวชนค่ายพุทธบุตร โดยสอดแทรกเนื้อหาและกิจกรรมที่ประยุกต์หลักธรรมของพระพุทธศาสนาให้เข้ากับการพัฒนาภิรมยาทางชาวพุทธ และหลักปฏิบัติต่อพ่อแม่ ครูอาจารย์ ผู้อาวุโส และผู้มีพระคุณ รองลงมาได้แก่ ข้อที่ 6 จัดให้มีการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนสอดแทรกเนื้อหาและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความอดทน อดกลั้น การมีวินัย ความรับผิดชอบ และความกตัญญูคฤเวท ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อที่ 3 การแสดงธรรมโปรดประชาชนในเทศกาลสำคัญต่าง ๆ เช่น ปีใหม่ สงกรานต์ ลอยกระทง ฯลฯ เป็นต้น เพื่อให้ชาวพุทธปฏิบัติตนได้ถูกต้องเหมาะสมกับยุคสมัยโดยประยุกต์หลักธรรมของพระพุทธศาสนาใช้ในการดำเนินชีวิต

2.2 ด้านการส่งเสริมการศึกษา พบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อก็พบว่า พระสงฆ์มีบทบาทอยู่ในระดับมากทั้ง 10 ข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การบรรยายความรู้หรือให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร รองลงมาได้แก่ ข้อที่ 7 การส่งเสริมและสนับสนุนให้วัดเป็นสถานที่จัดอบรมความรู้เกี่ยวกับการป้องกัน และแก้ไขปัญหาเสพติดในชุมชน ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อที่ 8 การส่งเสริมและสนับสนุนให้วัดเป็นสถานที่จัดอบรมความรู้เกี่ยวกับการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

2.3 ด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมไทย พบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อก็พบว่า พระสงฆ์มีบทบาทอยู่ในระดับมากทั้ง 10 ข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อที่ 9 การจัดให้วัดเป็นสถานที่ฝึกอบรมหรือถ่ายทอดมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นและของไทย รองลงมาได้แก่ ข้อที่ 10 การศึกษา วิจัย เพื่อหาแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อที่ 2 ส่งเสริมให้มีการทำบุญตักบาตร และปฏิบัติธรรมในเทศกาลสำคัญของไทย

2.4 ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อก็พบว่า พระสงฆ์มีบทบาทอยู่ในระดับมากทั้ง 10 ข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อที่ 7 การร่วมมือในการต่อต้านการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รองลงมาได้แก่ ข้อที่ 6 การช่วยปลูกจิตสำนึกให้เด็กและเยาวชนมีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อที่ 2 การร่วมมือในการรักษาและสืบสานภูมิปัญญาเพื่อการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

3. บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในอำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี ตามความคิดเห็นของประชาชน พบว่า โดยภาพรวม พระสงฆ์มีบทบาทอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระสงฆ์มีบทบาททั้ง 4 ด้านอยู่ในระดับมาก เช่นเดียวกัน โดยมีค่าเฉลี่ยจากมากไปหา

น้อยได้แก่ ด้านการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม ด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมไทย ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และด้านการส่งเสริมการศึกษา

4. บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ในอำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี ตามความคิดเห็นของประชาชน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสามารถสรุปผลได้ดังนี้

4.1 ด้านการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม พบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อก็พบว่า อยู่ในระดับมากทั้ง 10 ข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อที่ 5 จัดให้มีการอบรมเยาวชนค่ายพุทธบุตร โดยสอดแทรกเนื้อหาและกิจกรรมที่ประยุกต์หลักธรรมของพระพุทธศาสนาให้เข้ากับการพัฒนากิริยามารยาทชาวพุทธ และหลักปฏิบัติต่อพ่อแม่ ครูอาจารย์ ผู้อาวุโส และผู้มีพระคุณ รองลงมาได้แก่ ข้อที่ 6 จัดให้มีการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนสอดแทรกเนื้อหาและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความอดทน อดกลั้น การมีวินัย ความรับผิดชอบ และความกตัญญูทดแทน ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อที่ 3 การแสดงธรรมโปรดประชาชนในเทศกาลสำคัญต่าง ๆ เช่น ปีใหม่ สงกรานต์ ลอยกระทง ฯลฯ เป็นต้น เพื่อให้ชาวพุทธปฏิบัติตนได้ถูกต้องเหมาะสมกับยุคสมัยโดยประยุกต์หลักธรรมของพระพุทธศาสนาใช้ในการดำเนินชีวิต

4.2 ด้านการส่งเสริมการศึกษา พบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อก็พบว่า อยู่ในระดับมากทั้ง 10 ข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การบรรยายความรู้หรือให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร รองลงมาได้แก่ ข้อที่ 7 การส่งเสริมและสนับสนุนให้วัดเป็นสถานที่จัดอบรมความรู้เกี่ยวกับการป้องกัน และแก้ไขปัญหาเสพติดในชุมชน ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อที่ 8 การส่งเสริมและสนับสนุนให้วัดเป็นสถานที่จัดอบรมความรู้เกี่ยวกับการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

4.3 ด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมไทย พบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อก็พบว่า อยู่ในระดับมากทั้ง 10 ข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อที่ 9 การจัดให้วัดเป็นสถานที่ฝึกอบรมหรือถ่ายทอดมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นและของไทย รองลงมาได้แก่ ข้อที่ 10 การศึกษา วิจัย เพื่อหาแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนา ด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อที่ 2 ส่งเสริมให้มีการทำบุญตักบาตร และปฏิบัติธรรมในเทศกาลสำคัญของไทย

4.4 ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อก็พบว่า อยู่ในระดับมากทั้ง 10 ข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ข้อที่ 7 การร่วมมือในการต่อต้านการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รองลงมาได้แก่ ข้อที่ 6 การช่วยปลูกจิตสำนึกให้เด็กและเยาวชนมีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ข้อที่ 2 การร่วมมือในการรักษาและสืบสานภูมิปัญญาเพื่อการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

5. การเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในอำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี ตามปัจจัยส่วนบุคคลของพระสงฆ์ สามารถสรุปผลการเปรียบเทียบ ได้ดังนี้

5.1 พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน โดยภาพรวมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($F=1.44$, $p\text{-value}=0.74$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านก็พบว่า พระสงฆ์ทุกกลุ่มวุฒิการศึกษาทางธรรมมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนทั้ง 4 ด้าน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

5.2 พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน โดยภาพรวมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($F=1.33$, $p\text{-value}=0.21$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านก็พบว่า พระสงฆ์ทุกกลุ่มวุฒิการศึกษาทางเปรียญมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนทั้ง 4 ด้าน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

5.3 พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางโลกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน โดยภาพรวมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($F=1.41$, $p\text{-value}=0.47$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านก็พบว่า พระสงฆ์ทุกกลุ่มวุฒิการศึกษาทางโลกมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนทั้ง 4 ด้าน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

5.4 พระสงฆ์ที่มีอายุพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน โดยภาพรวมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($F=1.36$, $p\text{-value}=0.41$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านก็พบว่า พระสงฆ์ทุกกลุ่มอายุพรรษามีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนทั้ง 4 ด้าน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

5.5 พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งคณะสงฆ์ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($t=12.55$, $p\text{-value}=0.03$) โดยพระสงฆ์ที่มีตำแหน่งเจ้าอาวาสหรือรองเจ้าอาวาสมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนสูงกว่าพระสงฆ์ที่มีตำแหน่งพระลูกวัด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านก็พบว่า พระสงฆ์ทั้งสองตำแหน่ง มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนแตกต่างกันทั้ง 4 ด้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยพระสงฆ์ที่มีตำแหน่งเจ้าอาวาส

หรือรองเจ้าอาวาสมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนสูงกว่าพระสงฆ์ที่มีตำแหน่งพระลูกวัดทุกด้าน

5.6 พระสงฆ์ที่มีระยะเวลาจำพรรษาภายในวัดปัจจุบันต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($F=12.34$, $p\text{-value}=0.02$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านก็พบว่า พระสงฆ์ที่มีระยะเวลาที่จำพรรษาภายในวัดปัจจุบันต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนด้านการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนด้านการส่งเสริมการศึกษา ด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมไทย และด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่า ความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ผู้วิจัยจึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลความแตกต่างของบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน โดยภาพรวม และด้านการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม ด้วยวิธี LSD (Fisher's Least Significant Difference) ซึ่งพบว่า พระสงฆ์ที่มีระยะเวลาจำพรรษาภายในวัดปัจจุบัน 1 – 5 ปี มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน โดยภาพรวม และด้านการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม ต่ำกว่า พระสงฆ์ที่มีระยะเวลาจำพรรษาภายในวัดปัจจุบัน 6-10 ปี 11-15 ปี 16-20 ปี และมากกว่า 20 ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

6. การเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในอำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี ตามปัจจัยส่วนบุคคลของประชาชน สามารถสรุปผลการเปรียบเทียบ ได้ดังนี้

6.1 ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในอำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($t=11.67$, $p\text{-value}=0.02$) โดยเพศหญิงมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน สูงกว่าเพศชาย เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านก็พบว่า เพศชายและเพศหญิง มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนทั้ง 4 ด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยเพศหญิงมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนสูงกว่าเพศชายทุกด้าน

6.2 ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในอำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี โดยภาพรวมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($f=1.048$, $p\text{-value}=0.074$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านก็พบว่า ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนทั้ง 4 ด้าน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

6.3 ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในอำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($f=0.52$, $p\text{-value}=0.04$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านก็พบว่า ประชาชนที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนทั้ง 4 ด้าน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ผู้วิจัยจึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลความแตกต่างเป็นรายคู่เกี่ยวกับความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน โดยภาพรวม ด้วยวิธี LSD (Fisher's Least Significant Difference) ซึ่งพบว่า พบว่า ประชาชนที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษามีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน โดยภาพรวม ต่ำกว่า ประชาชนที่มีการศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ประชาชนที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน โดยภาพรวม สูงกว่า ประชาชนที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ประชาชนที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย /ปวช. มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน โดยภาพรวม ต่ำกว่า ประชาชนที่มีการศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ประชาชนที่มีการศึกษาระดับอนุปริญญา/ปวส. มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน โดยภาพรวม สูงกว่า ประชาชนที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ประชาชนที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน โดยภาพรวม ต่ำกว่า ประชาชนที่มีการศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนคู่อื่น ๆ ที่เหลือ พบว่า ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

6.4 ประชาชนที่มีสถานภาพการสมรสต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในอำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี โดยภาพรวมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($F=1.36$, $p\text{-value}=0.41$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านก็พบว่า ประชาชนที่มีสถานภาพการสมรสต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนทั้ง 4 ด้าน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

6.5 ประชาชนที่มีอาชีพหลักต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในอำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ($F=3.708$, $p\text{-value}=0.006$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านก็พบว่า ประชาชนที่มีอาชีพหลักต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนทั้ง 4 ด้าน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ผู้วิจัยจึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลความแตกต่างเป็นรายคู่ความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน โดยภาพรวม ด้วยวิธี LDS (Fisher's Least Significant Difference) ซึ่งพบว่า ประชาชนที่มีอาชีพแม่บ้านมีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน โดยภาพรวม ต่ำกว่า ประชาชนที่มีอาชีพเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ประชาชนที่มีอาชีพรับจ้างทั่วไปมีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน โดยภาพรวม สูงกว่าประชาชนที่มีอาชีพนักเรียน/นักศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และประชาชนที่มีอาชีพนักเรียน/มีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน โดยภาพรวม ต่ำกว่า ประชาชนที่มีอาชีพเกษตรกร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนคู่อื่น ๆ ที่เหลือพบว่า ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

6.6 ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือน (โดยประมาณ) ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ในอำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี โดยภาพรวมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($F=1.969$, $p\text{-value} = 0.052$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านก็พบว่า ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือน (โดยประมาณ) ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนทั้ง 4 ด้าน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

6.7 ประชาชนที่มีระยะทางจากบ้านถึงวัดต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ในอำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี โดยภาพรวมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($F=1.483$, $p\text{-value}=0.207$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านก็พบว่า ประชาชนที่มีระยะทางจากบ้านถึงวัดต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนทั้ง 4 ด้าน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

7. ความคิดเห็นเพิ่มเติมและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในอำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า พระสงฆ์และประชาชนให้ข้อเสนอแนะตามลำดับ ดังนี้

- 1) พระสงฆ์ควรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องราวทางโลกเท่าทันกับฆราวาส (25 ราย)
- 2) พระสงฆ์ควรมีความกล้าและเสียสละให้กับชุมชน (17 ราย)
- 3) พระสงฆ์ควรมุ่งพัฒนาตนเองทั้งทางธรรมและ

ทางโลก (8 ราย) และ 4) พระสงฆ์ควรมีความทันสมัยในการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนาชุมชน (6 ราย)

อภิปรายผล

1. บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในอำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์และประชาชนพบว่า โดยภาพรวม มีบทบาทอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระสงฆ์มีบทบาททั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับมาก เช่นเดียวกัน โดยมีค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้แก่ ด้านการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม ด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมไทย ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และด้านการส่งเสริมการศึกษา และเมื่อพิจารณาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในอำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี ตามความคิดเห็นของประชาชน ก็พบว่า มีความสอดคล้องกับความคิดเห็นของพระสงฆ์ กล่าวคือ ประชาชนมีความคิดเห็นว่าเป็นโดยภาพรวม พระสงฆ์มีบทบาทอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระสงฆ์มีบทบาทอยู่ในระดับมากทั้ง 4 ด้าน โดยมีค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้แก่ ด้านการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม ด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมไทย ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และด้านการส่งเสริมการศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูสุจินธรรมนิวิฐ (2555, บทคัดย่อ) ที่ทำการศึกษารื่อง “บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน: กรณีศึกษาคณะสงฆ์อำเภอทอง จังหวัดแพร่” ผลการศึกษาพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ มีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนตั้งแต่สมัยโบราณ เพื่อจรรโลงไว้ซึ่งพุทธธรรมอันจะก่อให้เกิดประโยชน์สุข ความสัมพันธ์ที่พระสงฆ์กับชุมชนมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน พระสงฆ์ยังมีบทบาทหน้าที่ที่ต้องประพฤติปฏิบัติชอบ เพื่อเที่ยวจาริกออกแสดงธรรมคำสอนของพระศาสดาให้แก่ชาวโลกได้เรียนรู้ และรับรู้สู่การปฏิบัติ พระสงฆ์มีหน้าที่ในการศึกษา การเผยแผ่ และการสงเคราะห์ อีกทั้งได้มีหลายภาคส่วนเข้าร่วมดำเนินการ ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนในชุมชนมากขึ้น ผลการศึกษาจากการสัมภาษณ์ พบว่า พระสงฆ์ในตำบลทุ่งแล้ง ได้มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามหลักธรรม 8 ด้าน คือ 1) ด้านการส่งเสริมศีลธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมประเพณี 2) ด้านสุขภาพอนามัย 3) ด้านสัมมาอาชีพ 4) ด้านสันติสุข 5) ด้านการศึกษา สงเคราะห์ 6) ด้านสาธารณะสงเคราะห์ 7) ด้านกตัญญูกตเวทิตาธรรม 8) ด้านสามัคคีธรรม

นอกจากนี้ยัง พบว่า ระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทของพระสงฆ์ ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการให้ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและ การดำรงชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงมี 3 ประเด็น ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ซึ่งได้แก่พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของท่านด้านคุณธรรม จริยธรรม ด้านการเป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องการเป็นพระสงฆ์นักพัฒนา และใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินกิจการต่าง ๆ ของวัด ซึ่งข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ พระสงฆ์ปรับปรุงพัฒนาวัดโดยให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมเสมอ และด้านการสนับสนุน ส่งเสริม ประสานงานจากภาคส่วนต่างๆเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน ซึ่งข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ พระสงฆ์สามารถเป็นผู้ประสานระหว่างประชาชนและหน่วยงานต่างๆให้เกิดความเข้าใจนำไปสู่การพัฒนาที่แท้จริงได้ ปัญหาและอุปสรรคของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนตามความคิดเห็นของพระสงฆ์เอง ได้แก่ การขาดความรู้และข้อมูลที่จำเป็นเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง พฤติกรรมของพระสงฆ์ ที่มีความสมถะน้อยลง และประชาชนเข้าวัดน้อยลง ข้อเสนอแนะจากการศึกษาครั้งนี้ คือ ควรให้ทุกภาคส่วนร่วมมือกันอย่างจริงจังในการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อลดผลกระทบทางลบที่จะเกิดขึ้นกับประชาชน สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูสุวรรณวรการ (2553, บทคัดย่อ) ที่ทำการศึกษาเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดปทุมธานี” ผลการศึกษาพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดปทุมธานี ซึ่งมี 4 ด้าน ได้แก่ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสาธารณสุข และด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนด้านวัฒนธรรมอยู่ในระดับมาก และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาคำพล คุณนุกโร (2550, บทคัดย่อ) ซึ่งศึกษาเรื่อง “ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชนในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” ผลการวิจัยพบว่า ความพึงพอใจต่อบทบาทของพระสงฆ์สามารถเรียงตามลำดับได้ดังนี้ 1) ความพึงพอใจของพระสงฆ์ในด้านภาวะผู้นำของพระสงฆ์ในการมีส่วนร่วมในการอบรมจริยธรรมอยู่ในระดับมาก 2) ความพึงพอใจของพระสงฆ์ในด้านการให้การศึกษาของพระสงฆ์ในการมีส่วนร่วมในการอบรมจริยธรรมอยู่ในระดับมาก 3) ความพึงพอใจของพระสงฆ์ในด้านการเผยแพร่ธรรมะของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรมอยู่ในระดับมาก และ 4) ความพึงพอใจของพระสงฆ์ใน

ด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศของพระสงฆ์ในการมีส่วนร่วมในการอบรมจริยธรรมอยู่ในระดับมาก ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของจรียา จตุพร (2554, บทคัดย่อ) ที่ทำการศึกษาเรื่อง “บทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน : กรณีศึกษาบทบาทและหน้าที่ของ พระมหาไพเราะ ฐิตสิโล” ผลการศึกษาพบว่า พระสงฆ์ไทยในปัจจุบันมีบทบาทหน้าที่ทั้งทางโลกและทางธรรมซึ่งควรค่าอย่างยิ่งแก่การศึกษา เพื่อให้บุคคลทั่วไปได้ทราบว่า พระสงฆ์มิใช่มีบทบาทและหน้าที่เฉพาะพิธีกรรมทางศาสนาเพียงอย่างเดียวตามความเข้าใจของคนส่วนใหญ่ ในขณะที่พระสงฆ์ต้องประพฤติปฏิบัติตนตามพระธรรมวินัย ท่านยังมีความสามารถในการเป็นผู้นำด้านการบริหาร การช่วยเหลือสังคมเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลกตามพระราโชบายของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ซึ่งทรงมีพระวิสัยทัศน์อันยาวไกล พระองค์ต้องการให้พระพุทธศาสนารุ่งเรืองถาวร จึงได้ทรงวางแผนให้พระสงฆ์มีบทบาทในการส่งเสริมพระพุทธศาสนา บำรุงส่งเสริมการศึกษาของชาติ พระองค์ได้มอบหมายให้ มหาเถรสมาคม มีอำนาจในการบริหารและปกครองพระสงฆ์จนถึงระดับสูงสุดและให้การบำรุงการศึกษาแก่พระสงฆ์ ทำให้พระสงฆ์มีบทบาทและหน้าที่เกี่ยวข้องกับบ้าน วัด โรงเรียน หรือรัฐบาล (บ-ว-ร) ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากพระสงฆ์ในอำเภอท่ามะกามีภาวะการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของชุมชนที่ดี มีความรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ของตนเองในการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนชุมชน ซึ่งพระสงฆ์ในอำเภอท่ามะกามีบทบาทในการกระตุ้น ชี้นำ และผลักดันให้บุคคลอื่นหรือกลุ่มบุคคลต่าง ๆ มีความเต็มใจและกระตือรือร้นในการทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อประโยชน์สุขของชุมชน โดยมีความสำเร็จของชุมชนเป็นเป้าหมายหลัก จนถึงปัจจุบัน จะเห็นว่า ในยุคข้อมูลข่าวสารและการค้าไร้พรมแดนเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตเข้ามามีบทบาทอย่างมาก ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่มีผลกระทบต่อสังคมไทยในทุก ๆ ด้าน พระสงฆ์ไทยจึงต้องมีการศึกษาสูงขึ้นเพื่อให้ทันต่อสังคมยุคใหม่และต้องมีบทบาทอย่างกว้างขวางในการช่วยเหลือสงเคราะห์สังคมมากขึ้นนอกจากนั้น พระสงฆ์ยังต้องนำพุทธวิธีต่าง ๆ ในการบริหารการปกครอง การประชาสัมพันธ์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อการพัฒนาและแก้ปัญหา บ้าน วัด โรงเรียน เป็นผู้ให้ด้วยศิลปะในการให้ การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี การใช้หลักธรรม (สังคหวัตถุ 4) เพื่อครองใจคน การประสานสามัคคีในหมู่ชน เพื่อให้เกิดความรักความสามัคคีกัน พระสงฆ์จะต้องสามารถครองตน ครองคน ครองงาน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ผลการเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในอำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของพระสงฆ์ พบว่า โดยภาพรวม พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งในคณะสงฆ์ และระยะเวลาที่จำพรรษาภายในวัดปัจจุบัน แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในอำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนพระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาทางธรรม วุฒิกการศึกษาทางเปรียญ วุฒิกการศึกษาทางโลก และอายุพรรษาของพระสงฆ์ที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในอำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากพระสงฆ์ที่มีตำแหน่งในคณะสงฆ์ และอายุพรรษา ต่างกัน ย่อมมีประสบการณ์ทั้งทางธรรมและทางโลก รวมถึง ความรู้ ความสามารถ ตลอดจนอำนาจหน้าที่ ที่แตกต่างกัน จึงทำให้พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งในคณะสงฆ์ และอายุพรรษา ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนแตกต่างกัน ตำแหน่งในคณะสงฆ์ ซึ่งมีผลต่ออำนาจ และหน้าที่ที่สามารถตัดสินใจได้ในการบริหารจัดการเรื่องต่าง ๆ

3. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในอำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของประชาชน พบว่า โดยภาพรวม ประชาชนที่มี เพศ อายุ และการศึกษา ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนประชาชนที่มีสถานภาพการสมรส อาชีพหลัก รายได้ต่อเดือน (โดยประมาณ) และระยะทางจากบ้านถึงวัดของประชาชน ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทั้งนี้ เนื่องจาก เพศ อายุ และการศึกษา เป็นตัวแปรที่แสดงถึงวัยวุฒิและคุณวุฒิ ซึ่งมีผลต่อทัศนคติ และประสบการณ์ ของประชาชน จึงทำให้ประชาชนที่มีปัจจัยส่วนบุคคลดังกล่าวต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนแตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะต่อองค์กรพระพุทธศาสนา และพระสงฆ์

1.1 ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้พระสงฆ์มีการพัฒนาตนเองทั้งทางธรรมและทางโลก เพื่อจะสามารถนำมาอบรมสั่งสอนเยาวชน และประชาชนได้อย่างถูกต้องชัดเจน และน่าสนใจ นอกจากนี้พระสงฆ์ควรจะได้ติดตามข้อมูลข่าวสารให้เข้าใจและตามที่สถานการณ์ต่าง ๆ ของสังคม และโลกได้เท่าทันกับบรรพเวทสามารถแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กับบุคคลต่าง ๆ ได้อย่างดี

1.2 พระสงฆ์ควรศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีใหม่ ๆ เพื่อเป็นช่องทางในการศึกษาหาความรู้ การเผยแพร่ธรรมะ ของพระพุทธศาสนา และนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนด้านต่าง ๆ

1.3 ในฐานะที่พระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและส่วนใหญ่อยู่ในชุมชนมาเป็นเวลานานพระสงฆ์จึงควรเข้าไปมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในการวางแผน การกำหนดกรอบ ทิศทาง และนโยบายต่าง ๆ ในการพัฒนาชุมชน เพื่อให้มีบทบาทการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนมากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ในอำเภออื่น ๆ ในจังหวัดกาญจนบุรี และพื้นที่จังหวัดอื่น ๆ

2.2 ควรศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความรู้ความสามารถในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ที่มีบทบาทโดดเด่นในจังหวัดกาญจนบุรี และจังหวัดอื่น ๆ

2.3 ควรนำระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพมาศึกษาบทบาทในการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจน และลึกซึ้งมากขึ้น